

Brutovszky Gabriella

Régi magyar drámák a színpadon

SzínjáTéka

Drámaantológia színjátszó köröknek és magyartanároknak régi magyar drámákból¹

A régi magyar drámák közkedvelt figurája a furfangos deák, a deák után epekedő vénlány, a csalafinta férj, a halálából megéledő iszákos feleség és még sorolhatnánk. Ezek a szereplők a 18. századi magyar iskoladrámák jellegzetes figurái, hasonló karakterekkel találkozhatunk például egy-egy Molière-darabban vagy Csokonai-dramában. A régi magyar iskoladrámákat kevesen ismerik, holott azok nyelvi humora, tematikája, hangulata egy különlegesen izgalmas (dráma) világot teremt.

Mi is az iskoladráma? A 18. században hiányzott a hivatásos színház Magyarországon, így a közönség igényeit az iskolák nyilvános színjátékai elégítették ki. Az iskolai színjátszás mindenkié volt, bárki megtekinthette, aki érdeklődött a darab iránt. A nézők között elsősorban diákok és tanárok voltak, de számos feljegyzés tanúsítja, hogy a kor előkelőségei is megjelentek egy-egy előadáson. A színjátékok témája gyakran összefüggött a tananyaggal (mitológiai és történelmi témák), ezek mellett viszont a pikáns, csúfolódó előadások sem hiányozhattak, hiszen a kor deákirodalmában ez nagyon közkedvelt volt. Mivel az oktatási intézményeket felekezetek tartották fenn, így a vallásos téma is hangsúlyosan jelen volt a diákszínjátszásban (betlehemes- és passiójátékok).

A Magyarországon működő Régi Magyar Dráma Kutatócsoport célja, hogy a régi magyar drámai emlékeket összegyűjtse, kiadja és behozza

a köztudatba. A kutatómunka keretében már számos kritikai kiadás megjelent (a Régi Magyar Drámai Emlékek 18. századi sorozatában), melyben az eddig kéziratban heverő iskoladrámák egy nagyon alapos szövegkritikai munka után publikálásra kerültek. Ezek között találunk vallásos és világi tárgyú drámákat is, vígjátékokat, bohózatokat, történelmi és misztériumdrámákat is.

A szövegkiadói munka mellett további cél, hogy a régi magyar iskoladrámák az iskolák, a magyartanárok és a színjátszó csoportok körében is ismertté és közkedvelté váljanak, és az iskoladrámák újra (eredeti helyszínüket és funkciójukat betöltve) az iskolai színpadra kerüljenek. Ehhez nyújt segítséget az a jelenleg előkészületben lévő drámaantológia (SzínjáTéka), amely régi magyar drámákat tartalmaz majd tematikus füzetekben. Jelenleg a sorozat első része készül, melynek témája a Vígjátékok és didaktikus komédiák, közöttük a *Borka asszony és György deák*, a *Vargaműhely*, a *tunyák oksolája*, a *Gabarbonczás deák*, *Kocsonya Mihály házassága*, az *ABC harca* és a *Bacchus* című nagyon izgalmas darabokkal. A második kötet Molière-adaptációkat tartalmaz majd, a harmadik pedig misztériumjátékokat (népi játékok, pásztorjelenetek, paradicsomjelenet), amely a közkedvelt betlehemes játékok különböző változatát is felöleli. A drámák kevés-, illetve sokszereplősek, különböző korosztályok számára készülnek, így az általános és

középiskolák is megtalálhatják a számukra leginkább tetszetős darabot. A kötetben megjelenő drámákhoz módszertani javaslatok is kapcsolódnak, a szövegek mai helyesírással kerülnek közlésre, néhány helyen pedig nyelvi aktualizálva vannak. A régies nyelvezet (latin és régies szavak) megmarad, melynek oka, hogy a vígjáték egyik fő humorforrása maga a dráma beszédmódja. A mai olvasó számára ismeretlen szavaknak a magyarázata lábjegyzetbe kerül.

Az iskolák, színjátszó körök számára összeállított sorozat hiánypótló szereppel bír, hiszen mindeddig egyetlen kiadás sem jelent meg régi magyar drámákból, ami ezt a befogadó-közönséget célozta volna meg. Remélhetőleg a kötet hamarosan megjelenik, a szerkesztők emellett igyekeznek a drámákat online formában is elérhetővé tenni. A legnagyobb siker az volna, ha a következő évi színjátszó fesztiválok programjában már egy-két régi magyar iskoladráma is felbukkanna.

Az alábbiakban egy részletet olvashatnak a *Borka asszony és György deák* című vénlányt, vénasszonyt, özvegyasszonyt csúfoló humoros bohózatból, melyben a diák után áhító vénlány, Borka asszony hűen követi a mátkaság reményében György deák utasításait. Előbb csávéba ül, mert csak így tud friss asszonnyá lenni, s így írja elő György deák nagykönyve. A második próbatétel szerint meg kell reszelni a vénlány fogát és egy macskát kell vele etetni.

Borka a szerelem reményében kiállja a fájdalmat. György azonban újabb s újabb hibát talál, Borka tehát még azt is vállalja, hogy számító diákgavallérja csúfságból korommal fesse be az arcát. Nincs azonban még vége a vénlány megszégyenítésének, mert a konty nem megy semmiképpen Borka fejére. Nincs más választás, mint hogy a fejét kell a kontyhoz köszörülni...

BORKA: Igaz biza, másként, hogy még ifjacska vagyok. De ami azt illeti, már férjhez mehetnék, mert tudom, mi a házasság.

GYÖRGY: De jobb, ha egy kicsit még érik. Ma valami mesterséget tanultam itt fizikából, hogy hogyan kell a leányt megérleltetni, hogy hamar alkalmatos legyen a férjhez menetelre.

BORKA: Jaj, én bizony nem bánom, ha mindjárt úgy megperzsel is, mint a sertést, csak hamar férjhez mehessek!

GYÖRGY: De könnyebb mesterséget ír itt a fizika!

BORKA: Jaj, mi az? Oh, áldott fizika!

GYÖRGY: (a könyvből „olvassa”) Na tehát, aki férjhez akar menni, csávába² kell annak ülni, s ott kell magát érleltetni, ha friss asszony kíván lenni.

BORKA: Jaj, csak hamar férjhez mehessek, bizony nem bánom én, György deák uram, csáváljon be!

GYÖRGY: Örömet biz én, Borka asszony. (Elmegy csávás kádért.)

BORKA: Ó, de áldott legény az a György deák! Hogy nem tudtam én ezt a mesterséget, mert bizony ennek előtte negyven esztendővel becsávtattam volna magam!

GYÖRGY (kihozza a kádat és mondja): No, itt a kád, Borka asszony, csak üljön bele!

BORKA: Ugyancsak, édes György deák uram, jó erősen csáváljon be, hadd érjek meg hamar!

GYÖRGY (itt korpával behinti): No, Borka asszony, de ám vigyázzon arra, nehogy a csávalé a szájába menjen...! (Itt egy dézsa moslékot ráönt.) (...)

GYÖRGY: Hadd lássam a száját! Valami hiba nem esett-e benne? (Megnézi a száját.) Jaj, Borka asszony, megmondtam, hogy a szájára vigyázzon, nehogy a csávalé belemenjen! Mind odavan a foga húsa, s fogai már rúttul kiállnak.

BORKA: Mert bizony úgy siettem, hogy hamarabb megérleljen a csáva, hogy a számba is vettem belőle, hogy a belső részemet is megjárja.

GYÖRGY: De megérlelte annyira, hogy már itt mind a fogaiból ki kell reszelni, na meg orvosságot kell bevenni.

BORKA: Jaj, nem bánom biz én, ha mind kiszedi a fogamat is, csak hogy férjhez mehessek!

GYÖRGY: Várjon egy keveset, amíg reszelőt s orvosságot hozok! (Elmegy.)

BORKA: Jaj, milyen nagy bajjal megy férjhez a nagy leány!

GYÖRGY (kijön s itt a fogait megreszeli, a száját cirkalommal³ megméri, s egy macskát a szájába akar betenni az utójával⁴ orvosságu, mondván): Ezt a macskát egye meg orvosságu, Borka asszony!

BORKA: Jaj, megeszem biz én tizenhatot is, csak hogy férjhez mehessek!

New York legmagasabb lakás célú felhőkarcolója 75 emeletes, azaz 306 m magas. Az első ilyen típusú felhőkarcoló, a Ritz Tower Hotel, 1925-ben épült. A luxus apartmanjairól híres épület a 40 emeletével 89 évvel ezelőtt óriási sikert aratott, és a 20. század elején beindult, máig is tartó felhőkarcoló-építési láz egyik meghatározó építménye lett. Ezt az épületet Emery Roth, vagyis Róth Imre, magyar származású amerikai építész tervezte.

Emery Roth – Róth Imre

Róth Imre a mai Szlovákia területéről, az Osztrák-Magyar Monarchiából indult egyedül, pénz nélkül, a századforduló Amerikájába. Saját erejéből, szorgalmával és tehetségével elérte azt, amit az amerikaiak „amerikai álomnak” neveznek. Emery Roth a 20-as évekbeli gazdag New York első számú építész, luxus toronyházak, a manhattani városképet meghatározó felhőkarcolók atyja. Sorsa tényleg mesébe illő.

Hol volt, hol nem volt... Róth Imre 1871-ben a Zemplén megyei Gálszécsen (Sečovce) született magyar zsidó családban. Családjáról és az itt töltött éveiről nem sokat tudni, itteni hozzátartozói sem ismertek.¹ De az bizonyos, hogy az édesapa halálát követően a nyolc gyermekes család annyira elszegényedett, hogy Roth édesanyja kénytelen volt a 13 éves fiát Amerikába küldeni. Chicagóban élő ismerősükre bízta, viszont Roth Amerikába érkezése után, útban Chicago felé, elvesztette a menetjegyet és ismerőse címét.

JEGYZETEK

¹ A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával a TÁMOP 4.2.4.A/2- 11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg.

² Állati bőr és szőrme kikészítésére használt különféle vegyszerekkel dúsított folyadék, amely nagyon bűdös volt. A csávalevet kádakban tartották, amelybe a nyers bőrtöket és szőrmeiket hosszú ideig áztatták.

³ Közövel.

⁴ Fenekével.